

JAARVERSLAG OVER 2018
COMMISSIE VAN TOEZICHT GEVANGENIS MERKSPLAS

VOORAF

gebruikte afkortingen

CTR Centrale Toezichtsraad gevangenen
CVT Commissie van Toezicht bij de gevangenis van Merksplas
PSD Psycho Sociale Dienst

samenstelling en werking CVT

In 2018 bestond de CVT uit 10 leden en een secretaris :

- een ombudsvrouw van een psychiatrische instelling
- een begeleider in het onderwijs (ondertussen gepensioneerd, maar sociaal nog zeer actief)
- 3 docenten hogeschool
- 3 advocaten
- een eregriffier
- een magistraat, tevens voorzitter.

De maandcommissarissen bezochten éénmaal per maand de gevangenis. Indien onmiddellijk nodig werden meerdere bezoeken gedaan.

Een wekelijks bezoek zoals voorzien in het Koninklijk Besluit 21.05.1965 is praktisch niet haalbaar, gezien de gevangenis afgelegen is en meerdere leden verderaf wonen (Mol, Geel, Zichem, Aarschot, Diest) en professioneel voltijds actief zijn.

In het verleden werd de praktijk meegedeeld aan de CTR en de laatste jaren ook uitdrukkelijk vermeld in het jaarverslag.

Vanaf 01.09.2019 zal een volledig nieuwe commissie samengesteld worden, met uitgebreidere bevoegdheden ingevolge de inwerkingtreding van gewijzigde wetgeving.

Kandidaten voor de nieuwe commissies moeten zich ervan bewust zijn dat van hen het engagement gevraagd wordt om enkele maanden per jaar de gevangenis wekelijks te bezoeken zoals voorzien in de wet.

aard en en beperking van onderhavig jaarverslag

Dit verslag is het laatste verslag van de CVT in haar huidige samenstelling. Zoals gezegd is er vanaf 01.09.2019 een nieuwe commissie.

Het verslag wijst op 7 items die de CVT als een hardnekkig probleem of een belangrijk aandachtspunt ervaart. Er zijn nog andere aandachtspunten, zoals blijkt uit de vorige jaarverslagen, maar die worden hier niet herhaald, kwestie van het bos nog door de bomen te zien.

De 7 items zijn

I de gebrekkige infrastructuur

De CVT verwijst naar de verslagen van de voorgaande jaren, in het bijzonder naar het verslag over het jaar 2017 dat met een reeks foto's werd geïllustreerd.

Iedereen is het er over eens dat de zeer slechte toestand van de infrastructuur het welbevinden van zowel gedetineerden als personeel hypothekeert en zelfs een degelijk gevangenisbeleid verhindert.

De minister ontvouwde weliswaar een masterplan, maar ondertussen is de toestand niet verbeterd. Onze ervaring uit het verleden leert dat plannen vaak niet worden uitgevoerd en dat alles dus bij het oude blijft.

II geïnterneerden

Ook mbt dit item kan verwezen worden naar de vele vermeldingen in vorige jaarverslagen.

Ondertussen is er niemand meer die betwist dat geïnterneerden niet thuishoren in een gevangenis, waar ze als zieken niet de juiste en voldoende verzorging krijgen.

Tot op vandaag verblijven er nog steeds geïnterneerden in de gevangenis van Merksplas, namelijk in de paviljoenen C, E, Hospitaal en De Haven. Er dient bijkomende capaciteit voorzien te worden in Forensische Psychiatrische Centra, zodat deze geïnterneerden uit de gevangenis kunnen gehaald worden en in een aangepaste omgeving een deugdelijke behandeling of eindopvang kunnen krijgen.

Enkel het moderne paviljoen De Haven benadert wat als een aangepaste omgeving zou kunnen beschouwd worden.

III gebrekkige opleiding personeel - onvoldoende eenvormigheid

Het is voor gedetineerden belangrijk dat regels eenvormig zijn binnen de gevangenissen en ook eenvormig worden toegepast. Voor de eenvormige toepassing is een gedegen opleiding belangrijk.

Het beroep van cipier vergt een belangrijk empathisch vermogen en inzicht in de oorzaken van frustraties bij gevangenen. Daartoe is een grondige opleiding nodig.

Enkele voorbeelden over de wrevel die ontstaat door gebrekkige opleiding en onvoldoende eenvormigheid bij de toepassing van de regels.

- Een gedetineerde die een ATV (*'Afzondering in de aan de gedetineerde Toegewezen Verblijfsruimte'*) onderging, diende meerdere advocaten te telefoneren. Omdat hij in ATV zat, mocht hij van het personeel slechts 1 advocaat raadplegen. De CVT wees de directie erop dat noch de basiswet, noch het uitvoerend KB 08.04.2011, noch het huishoudelijk reglement voorziet dat de ATV afbreuk kan doen op het recht om te telefoneren met een advocaat en dat het niet onlogisch is dat een gedetineerde méér dan één advocaat wenst te raadplegen. De directie bevestigde het standpunt. De CVT stelde aldus vast dat het personeel onvoldoende op de hoogte was van de regelgeving.
- De telefoontoestellen die de gedetineerden gebruiken hangen in de gangen, waar iedereen passeert. De commissie heeft meerdere klachten ontvangen en zelf ook vastgesteld dat tijdens het telefoneren personeel vlakbij blijft staan. Meerdere cipers verklaarden aan de CVT van niets te weten, geen enkele instructie te hebben ontvangen waarin sprake is van het evenwicht tussen het respecteren van privacy en de controleplicht. Een relatief nieuw cipier, die net opleiding had gekregen, vertelde aan de CVT dat over deze problematiek tijdens zijn opleiding niets was gezegd;
- De ene cipier zegt aan een bezoeker, die boeken had meegebracht voor een gedetineerde, dat dit absoluut verboden was. Een week later zei een andere cipier dat gewone boeken probleemloos mogen meegebracht worden.

IV dokter

(1)

De CVT ontving uitzonderlijk veel klachten over de arts die in de gevangenis als 'huisarts' werkt (bijvoorbeeld in eerste helft 2018 : meer dan 20 klachten).

Omdat enerzijds een reële controle van de gegrondheid van de klachten quasi onmogelijk is voor de commissie maar er anderzijds teveel klachten waren van afzonderlijke gedetineerden (zonder dat er een aanwijsbare band was tussen die gedetineerden), besliste de commissie om de Orde van Geneesheren om een onderzoek te vragen.

De commissie had een onderhoud met de Orde van Geneesheren. Die bevestigde dat er een effectief onderzoek werd ingesteld (met onder meer een bezoek aan de gevangenis en onderhoud met een aantal klagers; de CVT had namen doorgegeven van gedetineerden die bereid waren de Orde te woord te staan), maar verwittigde ons dat de regelgeving op haar werking niet toeliet om de resultaten van het onderzoek mee te delen.

De CVT heeft vastgesteld dat na de start van het onderzoek gaandeweg het aantal klachten drastisch minderde.

(2)

Het aanhoudende probleem van de huisarts in de gevangenis betreft/betrof weliswaar op het eerste gezicht geen zuiver structureel probleem, maar eerder een probleem van het slecht functioneren van een individuele arts.

Problematisch is wel dat de controle op de arts in het verleden blijkbaar onvoldoende resultaat gaf. Niettegenstaande het personeel en de directie op de hoogte waren van de problemen, werden geen afdoende maatregelen genomen, gezien de klachten bleven aanhouden.

De klachten van de gedetineerden zelf werden door de gevangenisinstelling niet ernstig genomen.

Om aan dergelijke toestanden te verhelpen zou het nuttig zijn dat de mogelijkheid voor gedetineerden om een eigen arts te raadplegen, vergemakkelijkt en gefaciliteerd wordt. Hoe dat moet gebeuren vergt onderzoek. Enerzijds is er voor veel gedetineerden een financiële drempel (de zelf gekozen arts moet zelf betaald worden), en anderzijds is er bij heel wat artsen weinig animo om zich naar een gevangenis te verplaatsen voor een 'huisbezoek'.

(3)

Info over aantal artsen (mail directie 30.10.2018) :

- Eén huisarts dagelijks aan ongeveer 4,5 uren per dag met een totaal van 100 uren per maand. 2 vervangers zijn voorzien welke ook mee ingeschakeld worden in de wachtdienst (zat, zon en feestdagen + weekdays van 20u00 tot 06u00).
- Psychiater : maandag ganse dag, dinsdag namiddag, woensdag voormiddag, vrijdag ganse dag.
- Psychiater assistent komt gemiddeld 2 volle dagen per week.

Het aantal uren huisarts is op zich voldoende (vergelijk met buitenwereld : artikel Filip Ceulemans in Domus Medica 29.04.2019 waarin voor Vlaanderen sprake van 7,4 geconventioneerde huisartsen per 10.000 inwoners; bijna 1 huisarts op een gevangenisbevolking van 450 gedetineerden is dus beter dan in de gewone samenleving).

Het aantal psychiaters wordt als onvoldoende ervaren door de gedetineerden, namelijk : lange wachttijden eer men een psychiater kan ontmoeten en volgens geen tijd voor een

degelijk gesprek en therapie. Een vergelijking met de wereld buiten de gevangenis is niet nuttig, gezien de nood aan psychiatrische hulp binnen de gevangeniscontext veel groter is.

V PSD

(1)

In het verleden kreeg de CVT heel veel klachten over de werking van de PSD, zijnde de psychosociale dienst van de gevangenis.

Een belangrijk onderdeel van de klachten betrof beweerde trage werking en een indruk van onverschilligheid.

De CVT heeft in het verleden bij de PSD aangedrongen op een betere communicatie met de gedetineerde over het tijdsverloop.

Uit het onderzoek bleek dat gedetineerden bijna steeds in het ongewisse werden gelaten over de timing.

Wie aanvraag deed om gezien of gehoord te worden, ontving nooit een mededeling over de timing. De gedetineerde wist dus niet wanneer hij aan de beurt zou komen. Louter die afwezigheid over enige informatie mbt de timing wekte enorm veel frustratie.

De CVT heeft hierover in het verleden met de PSD een gesprek gehad en sindsdien is het aantal klachten drastisch gedaald.

Tevens werd met de PSD-verantwoordelijke een afspraak gemaakt over het signaleren van klachten over individuele personeelsleden van het PSD-team.

(2)

Bij het onderhoud met de toenmalige PSD-verantwoordelijke bleek er een enorm grote rotatie te zijn binnen het PSD-team, met als gevolg dat de opvolging van dossiers stakte, gezien een nieuw personeelslid zich telkens opnieuw diende in te werken in het dossier, de gedetineerde moest leren kennen, enz.

De belangrijkste oorzaak van de enorme rotatiesnelheid (destijds gemiddeld 1 jaar, dus na een jaar werkte het personeelslid al niet meer in Merksplas) bleek verband te houden met de afgelegen ligging van de gevangenis. Veel nieuwe personeelsleden begonnen in Merksplas en solliciteerden vervolgens zo snel mogelijk voor een plaats in een beter bereikbare gevangenis, korter bij huis.

Bij rekrutering zou met dit gegeven meer rekening moeten kunnen gehouden worden.

Een andere oorzaak hield verband met het gegeven dat heel wat personeelsleden jonge vrouwen waren, met logischerwijze langdurige afwezigheden bij zwangerschap en bevalling. Er was geen systeem om langdurig afwezige personeelsleden tijdelijk te vervangen. Het zou goed zijn dit structurele probleem grondig aan te pakken.

VI Kafka in de gevangenis :

De gevangenisorganisatie zou systematisch oog moeten hebben voor andere toestanden waar een louter gebrek aan gezond verstand of inlevingsvermogen onnodige frustratie wekt.

Deze toestanden zijn niet onder één noemer te vatten, maar hebben wel een gemeenschappelijke ondertoon : onvoldoende aandacht en respect voor de gedetineerde als mens.

Enkele voorbeelden.

- 1 Een Iraanse gedetineerde wilde graag muziek uit zijn land beluisteren. Omdat CD's enkel mogen aangekocht worden via Mediamarkt en de muziek die hij wenste daar niet beschikbaar is, liet zijn zoon hem CD's bezorgen, maar bij binnenkomst werden de CD's uit de doosjes gehaald.

In antwoord op de vraag van de CVT of er bezwaar tegen is dat betrokkene de CD's via een ander kanaal (via de kantine, dus aankoop door gevangenis in opdracht van betrokkene) aankoopt, antwoordde de directie :

'Gezien de vraag van de betrokken gedetineerde zeker invoelbaar is, willen wij naar de toekomst toe exploreren of er nog alternatieve mogelijkheden zijn om dergelijke specifieke muziek te kunnen aanbieden aan onze gedetineerden, maar momenteel kunnen wij hier gezien het bovenstaande niet in voorzien.'

Het complete gebrek aan timing ('in te toekomst') werkt frustrerend en wekt bij de gedetineerde de indruk dat de vraag niet ernstig is genomen.

- 2 Een gedetineerde wenste een klacht neer te leggen bij de politie. Hij had daartoe al driemaal een vraag gericht aan de griffie van de gevangenis maar nog geen antwoord ontvangen.

Uit het onderzoek blijkt dat de griffie weliswaar vragen om klacht te kunnen neerleggen bij de politie overmaakt aan de politie, maar dat aan betrokkenen nooit wordt meegedeeld dat de rol van de griffie zich beperkt tot het doorgeven van de vraag en blijkbaar zelfs niet wordt geantwoord op een vraag van een gedetineerde waarom hij nog niets had gehoord van de politie.

Het uitblijven van elke informatie werkt frustrerend.

- 3 De toiletten op de gelijkvloerse afdeling van paviljoen Hospitaal waren enkele keren verstopt, met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid doordat een gedetineerde opzettelijk ondergoed en papier in de toiletpop had gepropt.

Een gedetineerde bekloeg zich erover dat de gedetineerden werden verplicht een document te ondertekenen dat er 15 euro van hun lopende rekening mocht gehaald worden om de kosten van ontstopping te betalen. Wie weigerde te tekenen kreeg een tuchtstraf.

De directie lichtte toe dat wie een plaats wil op de zaal in het paviljoen 'hospitaal', verplicht is een document te ondertekenen dat hij bij verstopping een deel van de kosten zal dragen. Wie niet tekent, krijgt geen plaats.

De directie bevestigde dat wie vervolgens weigert zijn bijdrage te betalen bij een verstopping, een tuchtstraf krijgt.

De directie verklaarde geen andere oplossing te zien om iedereen te sensibiliseren tegen opzettelijke verstopping van de toiletten.

De CVT keurt die praktijk af, omdat ook wie onschuldig is gestraft wordt.

De praktijk wordt door een onschuldige gedetineerde ervaren als willekeur, een kafkaïaanse toestand.

Allicht gaat de toekomstige klachtencommissie binnen de CVT (inwerkingtreding voorzien 1 april 2020) deze praktijk ongedaan kunnen maken door dergelijke directiebeslissingen systematisch te vernietigen.

- 4 Een gedetineerde kreeg toelating om een nieuw paar sportschoenen te bestellen. Op de dag dat de nieuwe sportschoenen (eindelijk) aankwamen in de gevangenis, werden ze onmiddellijk 'gedeponeerd' (in bewaring genomen) door het personeel en kreeg de gedetineerde dus zijn nieuwe sportschoenen niet. Die moesten ergens in een depot blijven liggen. Reden : de gedetineerde had al twee paar schoenen op cel en dat is het toegelaten maximum.
Waarom bij afgifte van de nieuwe schoenen niet eenvoudig gevraagd wordt een oud paar in bewaring te geven of weg te laten werpen, wordt niet uitgelegd. De gedetineerde heeft tussenkomst moeten vragen van de CVT om dit banale probleem opgelost te krijgen.
Deze kwestie lijkt futiel, maar binnen de gesloten wereld van een gevangenis wekt het onnodig veel frustratie.
- 5 Klacht van een bezoeker : kinderen van bezoeker wilden samen met hun moeder bezoek brengen aan de gedetineerde partner. Bij navraag in de gevangenis kreeg de moeder telkens een ander antwoord. Na het invullen van formulieren en bijvoeging van kopie van de identiteitskaart, kreeg de gedetineerde bericht dat het bezoek was goedgekeurd. Wanneer de kinderen zich aan de ingang van de gevangenis aanmeldden voor het bezoek, werd toegang geweigerd omdat er geen bewijs was dat ze de kinderen waren van de partner van de gedetineerde. Dat bewijs was voorheen niet gevraagd. De bezoeker liet nog een foto van haar trouwboekje doorsturen, waarin de kinderen vermeld waren, maar dat werd als bewijs geweigerd. De gedetineerde kon het bericht van goedkeuring van het bezoek niet voorleggen, want dat had hij voor kennisname moeten aftekenen, zonder kopie voor hemzelf.

